

การศึกษาภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านตัวละคร “วงศ์อัสญแดหว่า” ในวรรณคดีเรื่องอิเหนา

ณัฐวุฒิ คล้ายสุวรรณ¹ และ เขียรณพัฒน์ เมืองหลวง²

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา²

E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th¹, phiphek.m@yru.ac.th²

วันที่รับบทความ: 13 มิถุนายน 2568

วันแก้ไขบทความ: 22 ตุลาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 31 ตุลาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ่านตัวละคร “วงศ์อัสญแดหว่า” ในวรรณคดีเรื่องอิเหนา โดยใช้แนวคิดภาพแทนในการศึกษาและวิเคราะห์ ผลการศึกษพบภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 5 ประการ ได้แก่ 1) รักเกียรติยศและศักดิ์ศรี 2) เคารพผู้ใหญ่ 3) รักพวกพ้อง 4) กล้าหาญในการรบ และ 5) ให้ความสำคัญกับตำแหน่ง โดยภาพแทนทั้ง 5 ประการ แสดงให้เห็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ต้องดำเนินชีวิตตามกฎกติกาที่สร้างไว้ โดยชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้ปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้

คำสำคัญ: ภาพแทน ชนชั้นปกครอง วงศ์อัสญแดหว่า วรรณคดีเรื่องอิเหนา

A Study of the Representation of the Ruling Class in the Early Rattanakosin Period through the Character “Wong Asandaewa” in the Inao Literature

Natawut Klaisuwan¹ and Thiennaphat Maengluang²

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University¹

Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University²

E-mail: natawut.kla@mbu.ac.th¹, phiphek.m@yru.ac.th²

Received: June 13, 2025

Revised: October 22, 2025

Accepted: October 31, 2025

Abstract

This academic article aims to study the representation of the ruling class in the early Rattanakosin period through the character “Wong Asandaewa” in the Inao literature, using the concept of representation as the analytical framework. The study found five representative images of the ruling class in the early Rattanakosin period, namely: 1) a love of honor and dignity. 2) respect for elders. 3) loyalty to friends. 4) bravery in battle. 5) value placed on social position. These five representations reflect the way of life of the ruling class in the early Rattanakosin period, who lived according to established rules and regulations, strictly adhering to them as a means of preserving their social order and status.

Keywords: Representation, ruling class, Wong Asandaewa, Inao literature

บทนำ

วรรณคดี คือ ผลผลิตที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ที่ถ่ายทอดออกมาโดยกวี ใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดเพื่อสื่อสารไปยังมนุษย์ด้วยกันให้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่กวีดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้น ๆ กวีจึงมีความสำคัญต่อการถ่ายทอดวรรณคดี ดังที่ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง (2564) กล่าวว่า กวีซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในสังคม ย่อมนำประสบการณ์หรือความรู้สึคนึกคิดที่ได้รับจากการดำรงอยู่ในสังคมมากล่าวไว้ในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้น ดังนั้นวรรณคดีจึงทำหน้าที่บันทึกภาพของชีวิตและสังคมโดยปริยาย การศึกษาวรรณคดีจึงเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าถึงชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว พระราชกรณียกิจสำคัญที่ทรงเร่งปฏิบัติประการหนึ่ง คือ การฟื้นฟูวรรณคดีที่สูญหายเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 ทำให้วรรณคดีอันเป็นที่รู้จักกันดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาคืนกลับมาอีกครั้ง (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2562) ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย วรรณคดีได้รับการปรับปรุงให้มีคุณภาพทางวรรณศิลป์ผ่านการวิพากษ์วิจารณ์จากที่ประชุมกวีในราชสำนัก โดยเฉพาะวรรณคดีเรื่องอิเหนา ทำให้เกิดความสมบูรณ์พร้อมไปด้วยรสวรรณคดี อันสอดคล้องกับการนำไปแสดงละครทุกประการ (สมพันธุ์ เลขาพันธุ์, 2567)

วรรณคดีเรื่องอิเหนา เป็นวรรณคดีที่ประเทศไทยรับอิทธิพลมาจากวรรณคดีชาว-มลายู คือ “นิทานปันจี” หรือ “นิทานปันหยี” โดยรับเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทำให้เกิดเป็นวรรณคดีสำหรับแสดงละครใน 2 เรื่อง คือ ดาหลัง พระนิพนธ์เจ้าฟ้ากุณฑล และ อิเหนา พระนิพนธ์เจ้าฟ้ามงกุฎ สืบเนื่องมาจากอิเหนาคำฉันท์ของหลวงสรวิชิต (หน) บทละครในเรื่องดาหลัง และ อิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช บทละครในเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นิราศอิเหนา

ของสุนทรภู่ จินตหราค้ำฉันทพระนิพนธ์กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ บทเจรจาเรื่อง
อิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทละครดึกดำบรรพ์
เรื่องอิเหนาพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
โคลงเรื่องอิเหนาของหม่อมเจ้าอลังการ (ธานีรัตน์ จัตูหะศรี, 2566)

แม้ว่าวรรณคดีเรื่องอิเหนาจะไม่ใช่วรรณคดีไทยแท้ แต่ก็ได้รับความนิยมจาก
คนไทยเป็นอย่างมาก ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2566) กล่าวว่า วรรณคดีเรื่องอิเหนา
มีโครงเรื่องถูกใจคนไทย เพราะตัวละครเอกมีนิสัยเจ้าชู้อันเป็นที่นิยมของผู้อ่าน
นอกจากนี้การผจญภัยของตัวละครเอกหรือที่เรียกว่า “มะงุมมะงาหรา” ก็เป็นที่ชื่น
ชอบของคนไทยเช่นกัน

ผู้เขียนศึกษาวรรณคดีเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย นอกจากจะได้รับคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ ตลอดจนคุณค่าทางด้านสังคม
และวัฒนธรรมแล้ว ผู้เขียนยังพบว่าวรรณคดีเรื่องนี้ คือ ภาพแทนของชนชั้นปกครอง
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้เกิดความสนใจว่า ภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะอย่างไร จึงเป็นที่มาของการศึกษาครั้งนี้ โดยขอบเขต
ของการศึกษาจะเน้นศึกษาวรรณคดีเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นเอกสารหลัก และใช้แนวคิดภาพแทนในการวิเคราะห์
นอกจากนี้ผู้เขียนยังใช้เอกสารอื่น ๆ ได้แก่ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) พงศาวดารกระซิบของบรรเจิด
อินทุจันทร์ยงค์ เวียงวังของจุลลดา ภักดีภูมินทร์ เป็นเอกสารประกอบเพื่อสนับสนุน
ผลการวิเคราะห์ให้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ ก่อนที่จะแสดงผลการศึกษา ผู้เขียนขอกล่าวถึง
นิยามศัพท์เฉพาะอันเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ภาพแทนวงศ์สกุลแด่หา ชนชั้น
ปกครองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นเบื้องต้น เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ดังนี้

1. ภาพแทน คือ การสร้างความหมายผ่านภาษาโดยการใช้สัญลักษณ์หรือ
สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอความหมายจากผู้สร้างไปสู่ผู้รับ ดังนั้น ภาพแทน
จึงเป็นการสร้างความหมายให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยผู้สร้างมีจุดประสงค์บางอย่าง

เพื่อต้องการให้สังคมรับรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง และจดจำภาพที่สร้างขึ้นได้ (Hall, 1997) ขณะที่ ศิริพร ภักดีผาสุข (2561) ให้ความหมายของภาพแทนว่า คือ การถ่ายทอดหรือนำเสนอ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในความคิดเพื่อให้เกิดการรับรู้ โดยผ่านขั้นตอนของการตัดสินใจ ประเมินค่า และเลือกสรรแง่มุมในการนำเสนอ

2. วงศ์อัญญาเดหา¹ คือ วงศ์แห่งกษัตริย์ 4 นคร ได้แก่ กุเรปัน ดาหา กาลัง และสิงหัดสำหรับ ถือกำเนิดจากเทวดา 4 องค์ ที่แปลงกายเป็นมนุษย์ไปดับทุกข์ให้ชาวเมืองหมันหยาดังความว่า

จึงอัญญาเดหาทั้งสี่
เขจรจากสถานวิมานมา
เข้าในชุมชนเมืองหมันหยาด
จึงจับพระขรรค์กับคันธนู
อันสมบัติที่ระตูอนุญาต
รับแต่พระธิดาพาไป
กุเรปันดาหากาลัง
ต่างเสวยราชย์อยู่ในบุรี

ลิตที่ไกรลาสภูผา
แกลังแปลงกายเป็นมนุษย์
รูปทรงโฉมผาดมุด
ก็เขยื้อนเคลื่อนหลุดขึ้นทันใด
เทวราชไม่ประสงค์คงคืนให้
จึงสร้างสรรคพิไชยธานี
อีกทั้งสิงหัดสำหรับ
มิไอรสบุตรสืบพงศ์พันธุ์

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

3. ขนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หมายถึง พระมหากษัตริย์ พระมเหสี พระราชโอรส ภาพแทนของขนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: ศึกษาจากตัวละครในวงศ์อัญญาเดหา

¹ เสาวลักษณ์ อนันตพานต์ (2554) อธิบายว่า อัญญาเดหา มาจากคำอาหรับและคำสันสกฤต โดยคำว่า อัญญา มาจากคำ อาซัล (อาหรับ) มีความหมายว่า ต้น มูล เดิม และคำว่า เดหา มาจากคำ เดวา แปลว่า เทพ หรือ เทวดา

ผลการศึกษา

เมื่อศึกษาวรรณคดีเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยใช้แนวคิดภาพแทนในการวิเคราะห์พบว่า ตัวละครในวงศ์สัญญาเดหาคือ ภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีลักษณะ ดังนี้

1. รักเกียรติยศและศักดิ์ศรี

การศึกษาตัวละครในวงศ์สัญญาเดหาคำทำให้เห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รักเกียรติยศและศักดิ์ศรียิ่งกว่าสิ่งใด โดยเฉพาะเรื่อง การแต่งงาน ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะแต่งงานกับผู้มีเชื้อสายเดียวกันเพื่อไม่ให้สายเลือดอื่นเจือปน ทั้งนี้ ในการแต่งงานยังต้องพิจารณาสถานะของคู่แต่งงานเพื่อความเหมาะสม โดยดูที่ความเท่าเทียมกันของเกียรติยศและศักดิ์ศรี เช่น เป็นโอรส-ธิดาของกษัตริย์ ที่มีพระมารดาเป็นประไพสุหรีย์ ดังกรณีของอิเหนากับพระเด่นบุษบา ความว่า

เมื่อนั้น	พระทรงภพภูเร็นนาถา
แจ้งว่าองค์พระอนุชา	มีราชธิดาลาวณย์
พระเร่งขึ้นชมโฉมนี้ส	จึงให้จัดสิ่งของไปทำขวัญ
กับเครื่องบรรณาการนอกนั้น	เป็นของตุนาหงันกลยา
ขอรະเด่นบุษบาโฉมยง	ให้องค์อิเหนาโอรสา
ตามจารีตโบราณสืบมา	หวังมิให้วงศ์อื่นปน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ก)

การแต่งงานของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีเรื่องเกียรติยศและศักดิ์ศรีเข้ามาเกี่ยวข้องแน่นอน เพราะจะเห็นได้ว่าเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้อภิเษกกับเจ้าฟ้าบุญรอด (สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี) เนื่องจากทั้ง 2 พระองค์ มีเกียรติยศและศักดิ์ศรีเท่ากันดังความจากพงศาวดารกระซิบ ดังนี้

พระกนิษฐาทั้งสองพระองค์² ทราบพระเหตุที่พระเชษฐาว่า
มีความเสนาหาในเจ้าฟ้าบุญรอดก็ทรงยินดี ด้วยเห็นว่าเหมาะสมและ
คู่ควรกัน

(บรรเจิด อินทจันทร์ยงค์, 2540)

นอกจากนี้ยังพบว่าเจ้านายสตรี ไม่สามารถแต่งงานกับคนนอกเชื้อสายได้
เพราะผู้ใหญ่ในราชวงศ์ไม่ยอมรับ เนื่องจากเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศและศักดิ์ศรี
ดังเช่นท้าวทุเรปันไม่พอใจท้าวดาหาที่ยกกระเด็นบุษบาให้จระกาสซึ่งเป็นคนนอกวงศ์
ทั้งยังมีศักดิ์ศรีไม่คู่ควรกัน ดังนี้

เมื่อนั้น	องค์ท้าวทุเรปันได้ฟังสาร
ให้กลุ้มกลัดขัดแค้นในวิญญาณ	จึงมีบรรหารด้วยโกรธา
พระน้องไม่ยั้งคิดนี้ผิดนัก	ให้เสียดศักดิ์สุริยวงศ์อัญญา
เมื่อเห็นดีให้ปันล้นวาจา	จะรื้อมาบอกเล่าเราเอย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

หากเป็นเจ้านายบุรุษ สามารถแต่งงานกับสตรีที่เป็นคนนอกเชื้อสายได้
ซึ่งผู้ใหญ่ในพระราชวงศ์ไม่ได้หวงห้าม ดังเช่นอิเหนาที่แต่งงานกับสตรีเชื้อสายอื่น ๆ
จนสถาปนาเป็นพระมเหสีได้ 10 ตำแหน่ง ดังความว่า

ให้ระเด่นจินตะหราวาตี	เป็นประไพมธุรสฝ่ายขวา
อันองค์อะหะบุษบา	เป็นอัศรชยาฝ่ายซ้าย
ระเด่นสการะวาตี	มะเดหวีฝ่ายขวาโฉมฉาย
นางมาหยารัศมีเพริศพราย	มะเดหวีฝ่ายซ้ายคู่กัน
บุษบาวีลิศกัลยา	มะโตฝ่ายขวาเฉิดฉัน
บุษบากันจะหนาลาวณย์	นั่นเป็นฝ่ายซ้ายเทวี
ระหนากะระติกาโฉมตรู	เป็นลูกฝ่ายขวามารศรี
ฝ่ายซ้ายอรสาณาริ	ตามทีลำดับกันมา

² เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ (แจ่ม) และเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพยวดี (เอื้อง)

อันสุหรันกันจาสำหรับ
เบื้องซ้ายนั้นให้กัลยา

เป็นหมอลาหิงฝ่ายขวา
นางงยาหยาควรกัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547จ)

จากการวิเคราะห์ทำให้เห็นโครงสร้างทางสังคมของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ว่า เป็นสังคมปิตาธิปไตยหรือสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ความเป็นไปของพระราชวงศ์ขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมของ ราชสำนักที่ถูกกำหนดโดยกษัตริย์ ทั้งยังเห็นได้ว่าเจ้านายบุรุษมีสิทธิเสรีภาพมากกว่าเจ้านายสตรี โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งงานที่เจ้านายบุรุษสามารถแต่งงานกับสตรีนอกเชื้อสายได้ แต่เจ้านายสตรีไม่สามารถแต่งงานกับคนนอกเชื้อสายได้

2. เคารพผู้อาวุโส

การศึกษาตัวละครในวงศ์สัญญาแดหวาทำให้เห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยบุคคลกลุ่มนี้ล้วนให้ความสำคัญเคารพผู้อาวุโส การตัดสินใจของผู้อาวุโสหรือคำสั่งของผู้อาวุโสมีความหมายเหนือกว่าความคิดของตน ดังความตอนหนึ่งในเรื่องอิเหนาที่แสดงให้เห็นว่าท้าวทาลงกับท้าวสิงหัดสำหรับ ไม่เห็นด้วยกับท้าวดาหา พระเชษฐาองค์รองที่ยกกระเด็นบุษบาให้จระก้า แต่ทั้ง 2 พระองค์จะยอมรับโดยไม่มีข้อแม้ หากท้าวทาลงกับพระเชษฐาองค์ใหญ่เห็นด้วย ดังนี้

เมื่อนั้น
จึงมีมธุรสวาจา
ปลงใจให้ระตุนาหงัน
จะให้ไพร่พลเมืองเลื่องลือ
ทั้งนี้สุดแต่พระเชษฐา
ถ้าพระองค์ยินยอมพร้อมใจ

สององค์แค้นขัดสหัสสา
แต่แรกพระเชษฐาไม่หาหรือ
อิเหนานั้นบรรลีย์เสียแล้วหรือ
ไม่นับถือวงศ์สาธุลย์
นักรากุเรปันเป็นใหญ่
เรามีได้แข็งขัดทดทาน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

ในกรณีของอิเหนา แม้จะกล่าวขัดคำสั่งท้าวกรุงบันที่สั่งให้ยกกองทัพออกจากเมืองหมันหย้าเพื่อกลับนครกรุงบัน แต่เมื่อเกิดศึกประชิดนครดาหา ท้าวกรุงบันมีคำสั่งเด็ดขาดมายังอิเหนาอีกครั้งเพื่อให้ยกกองทัพไปช่วย ครั่งนี้อิเหนาไม่กล้าปฏิเสธรีบยกกองทัพไปนครดาหาทันที ดังความว่า

ในลักษณะนั้นว่าปัจจามิตร
จงเร่งรีบรีพลสกลไกร

มาตั้งติดตามหากรุงใหญ่
ไปช่วยชิงชัยให้ทันที

.....
แม้มีมียกพลไกรไปช่วย

.....
ถึงเราม้วยก็อย่ามาดูผี

อย่าดูทั้งเปลวอัคคี

แต่วันนี้ขาดกันจนบรรลัย

เมื่อนั้น

พระสุริย์วงศ์เทวอัมมาลัย

สุดที่จะบิดเบือนเลื่อนวันไป

ด้วยเกรงในบิตูเรศดัดมา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีเหตุการณ์ที่พระองค์ทรงขุนเคื่องพระทัยกับพระอนุชา คือ สมเด็จ กรมพระราชวังบัวมมหาสุรสิงหนาท แต่เหตุการณ์นี้ส่งผลได้เพราะสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ 2 พระองค์ คือ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระเทพสุดาวดีกับสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุมิตรฯ เสด็จไปพบสมเด็จกรมพระราชวังบัวมมหาสุรสิงหนาท เพื่อไถ่เกลี้ยและเชิญเสด็จมาเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่พระบรมมหาราชวัง ทำให้ความขุนเคื่องระหว่างพระเชษฐากับพระอนุชาหายไป ดังความจากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอทั้ง 2 พระองค์ เสด็จขึ้นไปในพระราชวัง
บวรฯ ทั้ง 2 พระองค์ ทรงพระกันแสง ตรัสประเล้าประโลมไปถึงความเก่าๆ
แต่ครั้งตกทุกข์ได้ยาก มาจนได้ราชสมบัติ สมเด็จพระอนุชาธิราชก็มีพระทัย
ลดหย่อนอ่อนลงสิ้นความพระพิโรธ สมเด็จพระเจ้าพี่นางทั้ง 2 ก็เชิญเสด็จ

ให้ลงมาเฝ้าสมัครสมานแต่ในเวลานั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับกรม
พระราชวังบวรฯ ก็เป็นปกติกันต่อมา

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2531)

การวิเคราะห์จากตัวบทวรรณคดีร่วมกับเอกสารประวัติศาสตร์ ทำให้
มองเห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ
บุคคลกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสหรือผู้เป็น “พระกุลเชษฐ” แห่งราชวงศ์
ทั้งยังเห็นได้ว่าความคิด คำสั่ง คำขอร้องของผู้อาวุโส มีพลังอำนาจในการโน้มน้าวจิตใจ
ชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นให้เกิดการปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อาวุโสเห็นสมควร

3. รักพวกพ้อง

ตัวละครในวงศ์อสุญแดหว่าได้แสดงภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าคนกลุ่มนี้รักพวกพ้องของตน ดังเช่นท้าวบุรุษที่มองวาระเด่น
จินตะหราคือพวกพ้อง แม้จะไม่มีเชื้อสายของวงศ์อสุญแดหว่าก็ตาม ดังนี้

แต่วิตกด้วยนางจินตะหรา
ก็เป็นประยูรวงศ์พงศ์พันธุ์

ถึงไฉวงศ์เทวาทะยาหั้น

ฝ่ายเขตชั้นด้นหมั้นหยารานี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547จ)

ในขณะที่สังคามาระตา แม้ว่าไม่มีเชื้อสายวงศ์อสุญแดหว่า แต่เมื่อถวายตัว
เป็นข้ารับใช้ของอิเหนา อิเหนาก็กวักอยู่ในฐานะพระอนุชาและให้ความห่วงใย
ตลอดเวลา ดังตอนที่สังคามาระตาอาสาสู้กับวิทยาสะก่า อิเหนาเตือนว่าฝีมือเพลงทวน
ของสังคามาระตาแสนดีแล้ว แต่เพลงดาบยังไม่สันทัด หากจะสู้กับวิทยาสะก่าต้องสู้
ด้วยเพลงทวน และอย่าลงจากหลังม้า ดังความว่า

เมื่อนั้น
กับระเด่นทั้งสามสุริยวงศ์
เห็นสังคามาระตาล้านก
มิไว้ใจในที่ทำสงคราม

ระเด่นมนตรีสูงส่ง

ต่างองค์ผันแปรแลตาม

ยังอ่อนคักดีหักศิกไม่เกรงขาม

ต่างขบม้าตามไปทันใด

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

เมื่อนั้น
ฟังวิหยาสะก่าอภิปราย
จึงทูลองค์ระเด่นมนตรี
ผู้วิหยาสะก่าผู้คักดา
เมื่อนั้น
จึงตอบอนุชาชัยชาญ
แต่อย่าลงจากพาชี
เพลงทวนสันทัดขัดใจ

สังคามาระตาเฉิดฉาย
หยาบคายเคื่องขัดอัยยา
น้องนี้จะขออาสา
พระองค์จึ่งยื่นม้าเป็นประธาน
ระเด่นมนตรีใจหาญ
เจ้าจะต้านต่อฤทธิ์ก็ตามใจ
เพลงกระบี่ยังหาชำนาญไม่
เห็นจะมีชัยแก่ไพร่

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ประกอบจะเห็นภาพแทนการรักพวกพ้องของชนชั้นสูงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างเด่นชัด และเป็นที่แน่นอนว่าบุคคลกลุ่มนี้รักพวกพ้องของตนมาก ดังกรณีที่กรมพระราชวังหลัง แสดงความห่วงใยกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เมื่อครั้งประชวรหนักในระหว่างการเดินทางไปช่วยนครเชียงใหม่ทำสงครามกับพม่า ดังความจากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ความว่า

เมื่อกรมพระราชวังหลังจะทูลลากรมพระราชวังบวรสถานมงคล
ออกจากเมืองเถินนั้น เห็นพระองค์ทรงพระประชวรชুবมอม พระอาการ
มากอยู่ ก็ทรงพระกันแสงมีใครจะเสด็จไป จึงสมเด็จพระอนุชาธิราช กรม
พระราชวังบวรสถานมงคล ตรัสแก่กรมพระราชวังหลังว่า เจ็บไข้ยังไม่เป็นไร
ดอก จะเอาชีวิตไว้คอยทำให้ได้ เร่งยกขึ้นไปเถิด

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2531)

การวิเคราะห์จากตัวบทวรรณคดีประกอบกับเอกสารประวัติศาสตร์ ทำให้มองเห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในเรื่องรักพวกพ้องว่า บุคคลกลุ่มนี้ถือว่าพวกพ้องของตนมีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของชีวิต บุคคลในกลุ่มนี้จึงให้พวกพ้องเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนคอยแสดงความห่วงใยพวกพ้องอยู่เสมอ

4. กล้าหาญในการรบ

การศึกษาภาพแทนชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากตัวละครในวงศ์สัญญาเดหว่า ทำให้เห็นภาพแทนของบุคคลกลุ่มนี้ว่ามีความกล้าหาญในการรบ ไม่ครั่นคร้ามหรือแสดงความหวาดกลัวข้าศึก ตรงกันข้ามได้แสดงความกล้าหาญในการรบให้เป็นທີ່ประจักษ์ ดังเช่นอิเหนาเมื่อครั้งรบกับท้าวกะหมังกุหนิง ดังนี้

เมื่อนั้น
แจ้งว่าอิเหนาชาญชัย
แต่มานะกษัตริย์อาจง
เสียดายรูปโฉมโสกา
เราเห็นก็ให้ปราณี
ทั้งห้ำหั่นแต่ล้วนทรงเยาว์

.....
เมื่อนั้น
จึงตอบว่าท้าวจรรกา
ไม่ตรึกตรามารบให้ผิดเมือง
ถ้าจะรบจรรกาบุรี
แม้ไม่รู้แห่งพารา
อันจะอยู่ดาหากรุงไกร

พระปิ่นภพหญิงกรุงใหญ่
ภูวนัยครั่นคร้ามฤทธา
จึงว่าเจ้าผู้วงศ์สัญญา
ดวงพักตร์ลักขณาก็พริ้งเพรา
เท่านี้จะมาตายเสียเปล่าเปล่า
จะฆ่าเสียเล่าก็อายใจ

.....
พระสุริวงศ์สัญญาเดหว่า
มิได้อยู่ดาหาราณี
ทวยหาญตายเปลืองไม่พอที่
ภูมีจึงเลิกทัพไป
จะช่วยนำมรคานันให้
จะชิงชัยไปกว่าจะวายปราณ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ข)

เมื่อพิจารณาเหตุการณ์จากพระราชนิพนธ์พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 พบว่า ชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์เป็นพวกที่มีความกล้าหาญในการรบ ไม่ย่อท้อต่อการทำศึก ดังความว่า

กรมพระราชวังหลังจึงมีพระบัญชาสั่งนายทัพนายกองให้ตีพม่าให้
แตกในเวลาพรั่งนี้ ไปกินข้าวเช้าในเมืองเชียงใหม่ให้จงได้ ถ้าผู้ใดย่อท้อจะ
เอาโทษตามพระอัยการศึก นายทัพ นายกองพร้อมกัน ทั้งทัพบกกรมพระราช

วังหลังและทัพในพระราชวังหน้า ทัพกรมหลวงเทพหริรักษ์ก็ยกกระดมคนเข้า
ตีค่ายพม่า ซึ่งล้อมเมืองเชียงใหม่แต่เวลา 3 ยาม

(เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2531)

จากการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า ชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ล้วนมีความกล้าหาญในการรบ ไม่เกรงกลัวข้าศึก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบุคคลในกลุ่มนี้
ได้รับการปลูกฝังตามระบบวัฒนธรรมของตน เพราะคนในกลุ่มนี้ต้องทำหน้าที่นำทัพ
ในยามสงคราม ดังนั้น การปลูกฝังให้มีจิตใจที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยวจึงเป็นเรื่องสำคัญ
สำหรับการต่อสู้เพื่อเอาชนะข้าศึก

5. ให้ความสำคัญกับตำแหน่ง

การศึกษาตัวละครในวงศ์สัญญาเดหาพบภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งมากกว่าชาติกำเนิด โดยตำแหน่งที่มี
ความสำคัญ ได้แก่ พระมเหสี พระราชโอรส ดังนี้

5.1 พระมเหสี กษัตริย์แห่งวงศ์สัญญาเดหาแต่งตั้งพระมเหสีได้ 5 องค์ คือ
ประไพสุหรี มะเดหวิ มะโต ลิกู เหมะหลาหงี³ โดยแต่งตั้งจากพระราชธิดาเมืองต่าง ๆ
ที่เข้ามาอยู่ในขอบขันฑสีมา ดังนี้

มีพระมเหสีห้าองค์
เลือกล้วนสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์
ตั้งแต่งตามตำแหน่งครบที่
มะเดหวิที่สองรองลงมา

ดั่งอนงค์นางฟ้ากระยาหัน
กษัตริย์ครองเขตขัณฑ์สุวรรณยา
คือประไพสุหรีเสนหา
แล้วมะโตโสภานารี

³ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2554) อธิบายความหมายของคำทั้ง 4 คำ ดังนี้ 1) ประไพสุหรี เป็นคำ
สันสกฤต มาจากคำว่า ปรมะ กับ ไอศุริยะ หรือ ไอศวรย โดยคำว่า ปรมะ คือ บรม แปลว่า ความเป็นใหญ่อย่างย้ง
ไอศุริยะ แปลว่า อำนาจ ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อคำว่า ปรมะ รวมกับ ไอศุริยะ จึงกลายเป็นคำว่า ปรโมศุริย์
แปลว่า พระบรมราชชนิ 2) มะเดหวิ (มหาเทวี) เป็นคำสันสกฤต แปลว่า เทพธิดาผู้เป็นใหญ่ 3) มะโต (มาตุร
บางแห่งออกเสียงเป็น มหาตุร) เป็นคำที่เลื่อนมาจากคำว่า มาตุฤ ในภาษาสันสกฤตที่แปลว่า มารดา (แต่ชาวอ้างว่า
เป็นคำเก่า) มีความหมายว่า มเหสีองค์ที่สาม 4) ลิกู เป็นคำขวเก่ามีความหมายว่า มเหสีองค์ที่สี่ 5) เหมะหลาหงี
(มุลางี บางแห่งเรียกเพี้ยนเป็น มงูลางี) เป็นคำขว หมายถึง มเหสีองค์ที่ห้า

ที่สี่ลึงนงเยาว์
อันอัศรชยาทั้งห้านี้

ที่ห้านั้นเหมาหลาหัง
ตั้งได้แต่สี่พารา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ก)

การแต่งตั้งพระมเหสีของวงศ์สญัแตหว่าขึ้นอยู่กับการมาก่อน-หลัง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด เพราะเห็นได้ชัดว่าเหตุที่ระเด่นจินตะหราได้เป็นประไหมสุหรีฝ่ายขวา เนื่องจากเป็นชายาของอิเหนาก่อนระเด่นบุษบาที่เป็นประไหมสุหรีฝ่ายซ้าย ดังนั้นระเด่นบุษบาจึงต้องไ้หัวระเด่นจินตะหราในฐานะที่นางมาก่อน แม้ชาติกำเนิดของระเด่นบุษบาจะสูงส่งกว่าระเด่นจินตะหราก็ตาม ดังนี้

เมื่อนั้น
แลไปพอสบพักตรา
เคื่องจิตก็พิศดูตา
จะให้ไหว้จินตะหราวาตี

องค์ประไหมสุหรีดาหา
กลยาแจ้งใจในที
สบเนตรบุษบาamarศรี
แต่มิได้ตรัสประการใด

.....
เมื่อนั้น
ครั้นเห็นเคื่องขัดพระทัยนัก
ดูคู่อะหนะบุษบา
ไม่รู้จักเมียหลวงหรือว่าไร

.....
ประไหมสุหรีดาหาหมักดี
นงลักษณ์จึงด่ารัสตรัสไป
จะวันทาเจ้าผัวก็หาไม่
ตกจะให้มีควมยินทา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547จ)

เมื่อมองเหตุการณ์ในราชสำนักพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พบกรณีเดียวกันนี้กับพระมเหสีของพระองค์ คือ เจ้าฟ้าบุญรอด (สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี) กับเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ซึ่งเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีมีพระชาติกำเนิดที่สูงส่งกว่า เนื่องจากเป็นพระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ ส่วนเจ้าฟ้าบุญรอดเป็นเพียงพระราชธิดา แต่ด้วยเหตุที่เจ้าฟ้าบุญรอดเป็นชายาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก่อน เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีจึงต้องถวายบังคมเจ้าฟ้าบุญรอด ดังนี้

วันหนึ่งสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ ทรงพระดำเนินสวนกับสมเด็จพระเจ้า
ฟ้ากุนทลซึ่งมีคุณแฉ่งตามเสด็จ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากุนทลก็ทรุดองค์ลงถวาย
บังคม แต่สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์มิได้ทอดพระเนตร เพราะเมื่นพระพักตร์
ไปทางอื่นเสียแล้วตั้งแต่แรกทอดพระเนตรเห็นว่าเป็นผู้ใด คุณจอมแฉ่งจึงใช้
วิธีของท่านซึ่งไม่มีผู้ใดจะใช้ได้ โดยทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากุนทลด้วยเสียงดังพอที่
สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์จะทรงได้ยินว่า ครอกฟ้ากุนทลนี้ไม่รู้จักเจ้าผัวหรือ
ยังไม่ไ้ม่คม เสียงของคุณจอมแฉ่งเป็นเสียงที่เคยทรงพระกรุณามาแต่ยังทรง
พระเยาว์ ถึงแม้ว่าจะไม่เสด็จอยู่ ณ ทำเนียบเดิมด้วยก็ตาม สมเด็จพระศรี
สุริเยนทร์ก็ฝันพระพักตร์มา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากุนทลก็ถวายบังคมใหม่ สมเด็จพระ
ศรีสุริเยนทร์ก็ทรงพนมหัตถ์รับเพียงพระอุระ

(จุลลดา ภักดีภูมินทร์, 2545)

จากการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ไม่ได้ให้ความสำคัญที่ชาติกำเนิดของพระมเหสี แต่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งที่ดำรง
มากกว่า กล่าวคือ แม้สตรีผู้นั้นจะมีชาติกำเนิดสูงส่ง หากแต่ดำรงตำแหน่งพระมเหสี
รองก็ต้องทำความเคารพพระมเหสีใหญ่ แม้ว่าพระมเหสีใหญ่จะมีชาติกำเนิดที่ต่ำกว่า

5.2 พระราชโอรส ชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นให้ความสำคัญ
กับพระราชโอรสที่ประสูติจากพระมเหสีใหญ่อันเห็นได้จากเรื่องอิเหนาว่า พระราช
โอรสที่มีพระราชมารดาเป็นประไหมสุหรี มีสถานะเป็นลูกหลวงเอก จะได้กริขประทาน
จากองค์ปะตาระกาหลา ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป
ซึ่งเป็นบรมอัยกา
จึงนิมิตรกริชแก้วสุรกาณต์
ครั้นเสร็จเสด็จจากวิมานไชย
ครั้นถึงจึงวางกริชลง

ถึงองค์อภัยแดหา
สถิตย์ยังชั้นฟ้าสุราลัย
นามกรพระหลานจาริกไผ่
เหาะมากรุงไกรกูเรปัน
ข้างพระองค์กุมารหลานขวัญ

.....

.....

จึงเห็นจารึกอักษร
ชื่อหย่งหย่งหนึ่งหฺรตอินตรา
อิเหนาเองหย่งตาดหลา
ดาหย่งอริราชไพร

นามกรพระโอรสา
อูดากันสาหรีปาดิ
เมาะตารียะกัด้ยสุรศรี
เองกะนะกะหรีกูเรปัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ก)

เมื่อนั้น
มีโอรสแรกเริ่มเดิมที
เทเวศร์ให้กริชเป็นของขวัญ
จารึกนามใสในกริชมา

องค์ท้าวสิงหัดสำหรับ
กับประไหมสุหรีศรีโสภา
เหมือนกันกับอิเหนาเชษฐา
ชื่อระเด่นสุหรานาง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ก)

สำหรับพระราชโอรสที่ไม่ได้ดำรงสถานะลูกหลวงเอก เช่น กะหรีตตะปาดิ เพราะมีมารดาเป็นลูก จะได้รับกริชโดยผ่านพิธีชูปจากพระดาบส ดังคำว่า

ให้ตั้งกรรมทำกิจวิทยา
ชูปกริชประสิทธิ์ให้โอรส

พร้อมคณะพระมหาดาบส
เลื่องล้าปรากฏฤทธิ์ไกร

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2547ก)

จากการวิเคราะห์ทำให้เห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นที่ให้ความสำคัญต่อพระราชโอรสที่ประสูติจากพระมเหสีใหญ่ ส่วนพระราชโอรสที่มีพระมารดาเป็นพระมเหสีรองก็จะมีความสำคัญรองลงมา ตรงกับธรรมเนียมราชตระกูลของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่กำหนดให้พระราชโอรสของพระมเหสีใหญ่นับฐานันดรศักดิ์เป็นเจ้าฟ้าชั้นเอก และกำหนดให้พระราชโอรสที่ประสูติจากพระมเหสีรองนับฐานันดรศักดิ์เป็นเจ้าฟ้าชั้นโท (จุลลดา ภักดีภูมินทร์, 2545)

สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผ่านตัวละคร “วงศ์อัฐมแดหา” ในวรรณคดีเรื่องอิเหนาพบว่า ตัวละคร “วงศ์อัฐมแดหา” คือ ภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 5 ประการ ได้แก่ 1) รักเกียรติยศและศักดิ์ศรี 2) เคารพผู้ใหญ่ 3) รักพวกพ้อง 4) กล้าหาญในการรบ และ 5) ให้ความสำคัญกับตำแหน่ง การศึกษาในครั้งนี้ แม้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวละคร แต่ผู้เขียนไม่ได้มีเป้าหมายที่จะแสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละคร เพราะเป้าหมายในการวิเคราะห์อยู่ที่การค้นหาภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันมีส่วนทำให้ทราบวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในกลุ่มนี้ ทั้งนี้ ผลการศึกษาตามที่กล่าวมาแตกต่างจากการศึกษาของนักวิชาการอื่น ๆ ที่เน้นศึกษาสังคมไทยในวรรณคดีเรื่องอิเหนาโดยภาพรวม แต่การศึกษาของผู้เขียนได้แสดงให้เห็นภาพแทนของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ต้องใช้ชีวิตตามธรรมเนียมที่ราชสำนักได้กำหนดขึ้น ทำให้วิถีของบุคคลกลุ่มนี้ต้องอยู่ในระเบียบแบบแผน ไม่สามารถออกนอกเส้นทางได้ ทั้งนี้ แม้ว่าวิถีของชนชั้นปกครองสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะถูกกำหนดไว้ด้วยกฎกติกา แต่บุคคลในกลุ่มนี้ก็ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วยการยอมรับกฎกติกาเหล่านั้นเพื่อให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2562). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 16).

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จุลลดา ภักดีภูมิทร์. (2545). *เวียงวัง*. เพื่อนดี.

ทวีศักดิ์ ปันทอง. (2564). *วรรณคดีกับสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2531). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. โรงพิมพ์ การศาสนา กรมการศาสนา.

ธานีรัตน์ จัตุหะศรี. (2566). *วรรณคดีพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2*. โครงการเผยแพร่
ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรเจิด อินทุจันทร์ยงค์. (2540). *พงศาวดารกระซิบ*. ดอกหญ้า.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2547ก). *อิเหนา เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
องค์การค้าของคุรุสภา.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2547ข). *อิเหนา เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
องค์การค้าของคุรุสภา.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2547ค). *อิเหนา เล่ม 3* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
องค์การค้าของคุรุสภา.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2547จ). *อิเหนา เล่ม 5* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
องค์การค้าของคุรุสภา.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2566). *อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศที่มีต่อวรรณกรรมไทย*
(พิมพ์ครั้งที่ 15). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการ
นำมาศึกษาภาษาไทย*. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพันธุ์ เลขาพันธุ์. (2567). *วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 15).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. (2554). *วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Hall, S. (1997). *Introduction Representation: Cultural Representations
and Signifying Practices*. Sage Publications.